

EKO-BELEDİYE MODELİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME* ECO-MUNICIPALITY MODEL AND AN ASSESSMENT ON TURKEY

Vehbi Alpay GÜNAL, Şahide Nur OCAKLI

1. Dr. Öğr. Üyesi., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, alpaygunal@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3906-3629>
2. Doktora Öğrenci, Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nur_ocakli@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3821-383X>

Makale Türü Article Type
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi Application Date
03.04.2022 04.03.2022

Yayına Kabul Tarihi Admission Date
10.06.2022 06.10.2022

DOI

<https://doi.org/10.30798/makuiibf.1097873>

* Eko-belediye Modelinin Dünyadaki Örnekleri ve Türkiye'ye Uygulanabilirliği adlı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

Öz

Sanayi devrimi sonrası kentlerde yaşanan değişim birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Özellikle çevre problemlerinin zaman içerisinde arttığı gözlemlenmiş ve 1900'lü yılların ikinci yarısında çevre problemlerinin uluslararası boyutlara taşınmasıyla beraber çevreye yönelik birçok girişim gerçekleştirilmiştir. Yaşanan ekolojik problemler doğrultusunda sürdürülebilir gelişme anlayışına yönelik yaşam tarzlarını ön plana çıkaran modeller ortaya çıkmıştır. Eko-belediye de sürdürülebilir gelişmeye dayalı bir yönetim modelidir. Çalışmanın amacı; eko-belediye modelini tanıtarak Türkiye'de 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu doğrultusunda eko-belediye modeli uygulanabilir mi sorusuna yanıt bulabilmektir..

Anahtar Kelimeler: *Eko-Belediye, Sürdürülebilir Gelişme, Çevre Yönetimi, Yerel Gündem 21.*

Abstract

The change in cities after the industrial revolution has brought many problems with it. In particular, it has been observed that environmental problems have increased over time, and in the second half of the 1900s, many initiatives towards the environment were carried out with the internationalization of environmental problems. In line with the ecological problems experienced, models have emerged that emphasize the lifestyles for the understanding of sustainable development. Eco-municipality is also a management model based on sustainable development. The aim of the study is to introduce the eco-municipality model and to find an answer to the question of whether the eco-municipality model can be applied in line with the Municipality Law No. 5393 and the Metropolitan Municipality Law No. 5216.

Keywords: *Eco-Municipality, Sustainable Development, Environmental Management, Local Agenda 21.*

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study is to introduce the Eco-municipality model and try to evaluate the applicability of such a model in Turkey through legal legislation. Evaluation has been tried to be made through the Municipality Law No. 5393 and the Metropolitan Municipality Law No. 5216.

Research Questions

What is an eco-municipality and what are the conditions for implementing the model? Can the eco-municipality model be applied within the scope of the current legislation in Turkey? In this respect, what are the advantages and disadvantages of the Municipality Law No. 5393 and the Metropolitan Municipality Law No. 5216?

Literature Review

The eco-municipality model, which is widely applied in Northern Europe, started to take place in the literature, especially in the 1990s, when sustainability came to the fore. It was remarkable that it was shown as an exemplary model for the Local Agenda 21 Plans to be prepared by local governments at the 1992 Rio Conference. At the same time, this model, which became widespread under the leadership of Törbjörn Lahti and James Sarah, started to take place in the literature mostly with their own publications. In addition, institutional structures such as the Swedish Association of Eco-municipalities (SEKOM) and the Sustainable Swedish Association (SSA) have made the subject more common in the literature. In the literature, while focusing on how the model should be, the applied local governments are included and what needs to be done for its dissemination is discussed. There are very few publications on the subject in the Turkish literature. With this study, it is aimed to contribute to the literature by making an evaluation on the applicability of the model in Turkey.

Methodology

In order to find answers to the research questions in the study, a qualitative study was put forward by making document analysis. It is a comparative study and a situation analysis was made on purposeful sampling.

Results and Conclusions

Eco-municipality, which is a sustainable model, has developed especially in Northern European countries. The model has an important place in terms of containing many dynamics such as cooperation and participation and differentiate from other sustainable models. Considering the model as an example for the municipalities that will form the Local Agenda 21 shows that it can be applied in different geographies, and the different legislative structure of each country brings with it some changes. In the study, the applicability of the eco-municipality model in Turkey was examined through the relevant articles of the Municipality Law No. 5393 and the Metropolitan Municipality Law No. 5216. While the result shows that the legislation may be suitable for such a model, it predicts that some problems may

be encountered in practice. In addition, the flexible structure of the model makes it possible to integrate the local government to be implemented according to its advantages and disadvantages.

1. GİRİŞ

Eko-belediye anlayışı sürdürülebilir gelişmeye dayalı bir model olarak Kuzey Avrupa’da ortaya çıkmış ve dünyanın birçok ülkesinde uygulanan bir model haline gelmiştir. Sürdürülebilir gelişme politikalarının yerel yönetimlerce uygulanabilmesinin birçok avantajlı tarafı bulunduğundan eko-belediye yaklaşımı önemli bir modeldir. Uluslararası alanda eko-belediye konseptinin Yerel Gündem 21 sürecine başlayan belediyeler için bir rehber niteliği taşıması bu modelin uygulanabilirliği konusunda önemli bir argüman olarak görülebilir. Modelin esnek bir yapısının oluşu birçok belediyeye uygulama açısından kolaylık tanısa da her devletin kendi iç mevzuatının farklı olması genel bir sonuca varmayı zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde eko-belediye modeli incelenerek yasal mevzuat üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

1.1. Eko- Belediye

Eko-belediye; sürdürülebilirliği öncelik edinen, bu doğrultuda doğal adım sürdürülebilirlik ilkelerini kılavuz edinmiş; uzun vadeli ekolojik, ekonomik, sosyal açıdan sağlıklı bir toplum geliştirmeyi amaçlayan, yöntem olarak ise demokratik katılımcı yönetim anlayışını benimseyen bir modeldir (Lahti ve James, 2005). Eko-belediye modelinin öncülerinden Torbjörn Lahti (2014), eko-belediyenin belediye, bölge veya semtin karşılaşacağı sorunlara spesifik çözümler öneren bir konsept olmadığını belirtmekte ve eko-belediyeyi, başarılı olabilmek için yapılması gereken bir dizi davranış ve görevlerin bir araya getirilmesi olarak ifade etmektedir. Eko-belediye kavramı toplumsal dönüşüme odaklanması, sistem yaklaşımını benimsemesi ve katılımcılığı önemsemesi bakımından diğer sürdürülebilir kalkınma projelerinden oldukça farklıdır (Silberstein, 2010).

Sürdürülebilirlik, yaşanan toplum ile gelecek kuşak arasında bir denge kurmasından dolayı dinamik bir yapıyı içinde barındırmaktadır. Toplumun süreç içinde kurduğu denge, toplum ile doğa arasındaki uyum ve ilerleyen dönemlerde meydana gelecek potansiyeller ile bu uyumu devam ettirebilme kabiliyeti, sürdürülebilirlik olarak görülmektedir (Karacan, 2013: 569). Sürdürülebilir gelişme kavramından ilk kez Stockholm Bildirgesi’nde bahsedilse de (Turgut, 2001) kavramın, önem kazanması ve gündem oluşturması 1987’de BM’nin yayımladığı Brundtland Raporu ile olmuştur. Bu raporla beraber sürdürülebilirlik kavramı sadece çevre ile ilgili değil kültürel değerlerden finansa kadar yaşamın her alanında kullanılmaya başlanmıştır (Şen vd., 2018). Eko-belediye sürdürülebilir bir toplum yaratmada itici güç olma ve bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde iş birliği sağlama iddiasında bulunmaktadır. Bu iş birliğindeki amaç hem öğrenmek hem de başkalarının değişim süreçlerine yardımcı olabilmektir. Dünyada sürdürülebilir topluluklar yaratabilmek adına birçok çalışma yapılmaktaysa da bu çalışmaların birçoğu proje aşamasındadır. Eko-belediye ise denenmiş ve süreç içinde geliştirilmiş bir modeldir (Lahti ve James, 2005). Ayrıca sürdürülebilir çalışmaların birçoğu “silo yaklaşımını” kullanırken eko-belediye sistem yaklaşımını kullanmaktadır. Silo yaklaşımı, bireysel

odaklı bir iş kültürü olarak, çalışanın işine mikro ölçekte bakmasına ve bütünü görememesine neden olmaktadır (Yurdakul, 2018). Eko-belediye anlayışı, bu doğrultuda doğal adım sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde ortak bir “sürdürülebilirlik dili” kullanarak, entegre belediyeler oluşturmakta; bahse konu anlayış, tüm alanlarda uyumsuzluk ve rekabet olasılığını en aza indirmektedir (Lahti ve James, 2005).

Eko-belediye yaklaşımının amaçlarından önde gelenler, eğitimler aracılığıyla toplulukları bilinçlendirmek ve demokrasi uygulamaları oluşturabilmektir. Konsept aynı zamanda yerel yönetimlerin ihtiyaçlarına çevreci yöntemler aracılığıyla cevap vermeyi amaçlamaktadır. Bunların yanı sıra eko-belediyeler, kentsel kalkınmayı sağlamada farklı aktörler arasında köprü kurarak iş birliği sağlamaktadırlar (Mengi ve Yıldız, 2017). Sürdürülebilir toplulukların yapısına bakıldığında ekolojik bütünlük, ekonomik hareketlilik, iyi yaşam kalitesi ve sivil demokrasinin bir diğerine bağlantılı olması sorumluluk duygusunu geliştirmektedir (Hempel, 1999).

Tüm bu bilgiler ışığında eko belediyeyi tanımlayan ilkeler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Eko-Belediyeyi Tanımlayan İlkeler

Sistem Yaklaşımı	Parçalar tek tek ele alınmak yerine daha geniş açıdan ele alınmalıdır. Parçaların birbirleriyle ve bir bütün olarak dış çevre ile ilişkilerini anlamak önemlidir.
Geri- Plan	Öngörü ve mevcut durum önemlidir. Önce hedef belirlenmelidir. Geçmiş ve mevcut durumun değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bu aşamalardan sonra harekete geçilmelidir.
Sürdürülebilirlik İlkeleri	Sürdürülebilir ilkeler sosyal, ekonomik ve ekolojik olarak ele alınmalı ve sisteme dahil edilmelidir.
Demokrasi ve Katılım	Eko-belediyeye geçiş sürecinin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için yerel halkın ve yerel aktörlerin katılımı sağlanmalıdır.

Kaynak: Sustainable Sweden Association, (t.y.). What is an Eco-municipality 5.0. 01 Nisan 2022 tarihinde http://www.sustainablesweden.org/?page_id=432&lang=en adresinden erişildi.

M. Norbeck, eko-belediye olabilmenin şartlarını ve eko-belediye gelişiminin aşamalarını şu şekilde sıralamıştır:

Tablo 2. Eko-Belediye Olma Şartları ve Gelişim Aşamaları

Eko-belediye olma şartları	Eko-belediye gelişim aşamaları
1. Topluluk, sürdürülebilirliğe doğru gelişmek için özverili ve öncü olmaya çabalamalı.	1. İlk Aşama: Değişime ilgi göstermek.
2. Topluluk, hizmet ve mal üretiminde kendi kendini teşvik etmeli.	2. Problem Odaklı Aşama: Topluluğun sorunlu alanlarını tespit etmek.
3. Topluluk, biyoçeşitliliği korumalı ve değişim süreci için çabalamalı.	3. Aydınlanma Aşaması: Değişim için bilgi edinmek.
4. Değişim yerelde başlamış olsa dahi nihai hedef küresel değişim olmalı.	4. Deneysel Aşama: Belirlenen deneme niteliğindeki programları uygulamak.
5. Topluluk, demokrasi ve katılımı teşvik etmeli.	5. Yapısal Değişim Evresi: Oluşturulan sistemi çalıştırmak ve sürekliliğini sağlamak.

6. İhracat Aşaması: Diğer topluluklarla deneyimleri ve bilgileri paylaşmak.

Kaynak: Norbeck, M (t.y). Ruskola. 20. Mart 2019 tarihinde <http://www.ekoby.org/cs/ru.pdf> adresinden erişildi.

Eko-belediye kavramını incelerken asıl geliştiği yer olan İsveç'e bakıldığında kimi 500.000'in üzerinde, kimi ise 300 nüfuslu yerleşim yerlerinde olmak üzere farklı ölçeklerde benimsendiği görülmüştür. Bu farklı belediyelerin farklı sorunlarının bulunması doğaldır. Büyüme taleplerine karşı çözüm arayanlar, enerji taleplerine karşı alternatif kaynak arayanlar, yaşlılara sosyal hizmet sağlamak için çaba gösterenler veya genç insanlara istihdam sağlamaya çalışanlar, göçmen vatandaşları topluma adapte etmek için çözüm arayanlardan yerli azınlık haklarını ve kültürlerini korumak için çabalayan belediyeler olmak üzere çok farklı konularda sorun yaşayan yerel yönetimlerin eko-belediye konseptinde mevcut olduğu görülmektedir. Farklı ekonomiler, büyüklükler ve koşullar altında bu belediyeleri ortak bir anlayış altında buluşturan nedir sorusuna Lahti ve James, şöyle yanıt vermektedir: "Farklı başlangıç noktalarında olsalar dahi sürdürülebilir topluluk haline gelerek sorunlarına çözüm sağlayabilecek olmaları bu belediyeleri bir araya getirmiş ve sürdürülebilir değişime yönelik ortak bir taahhütte bulunmalarını sağlamıştır" (Lahti ve James, 2004)

Eko-belediye olma yolundaki belediyeler bu konudaki ağlardan yardım alarak süreçlerini tamamlayabilmektedirler. Bu konuda en çok bilinen Sveriges Ekokommuner (SEKOM), ulusal ölçekli bir ağ olmasına rağmen eko-belediye olma şartları ve önerileriyle en çok öne çıkan birlik olmuştur. SEKOM'un üyelik için belirlediği birtakım kriterler yer almakta; aynı zamanda aday katılımcıların Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri çerçevesinde stratejik plan ve programlarının olması gerekmektedir. Diğer ulusların oluşturduğu eko-belediye ağlarında ise daha farklı kriterler söz konusu olabilmektedir. Eko-belediyeye geçiş için tüm aktörlerin sürece dahil olması beklenmekte; örneğin belediye meclislerinin üyelik için karar almaları gerekmektedir (SEKOM, t.y.; The Natural Step Germany, t.y.).

1.1.1. Eko-Belediye 5.0

Lahti (2014), başarılı bir değişim sürecini 3 aşamada ele almaktadır; öğrenme, planlama ve yapma. Bu üç sürecin birbiriyle bağlantılı ve eş zamanlı olması gerektiğini vurgulayan Lahti'ye (2014) göre öğrenme; plan ve uygulamanın bir parçasıdır. "Yaptığımız uygulamalardan öğreniriz" varsayımı ile planlama sürecinin hem öğrenmeyi hem de somut acil planların ortaya çıkmasını sağladığı ifade edilmektedir. Öğrenme, eğitimden sorumlu kapasite ve sinerji merkezi tarafından desteklenir, gelişimine katkıda bulunur. Planlama ise sürdürülebilir gelişim planı çerçevesinde ele alınır. Faaliyet, ortaya çıkan iyi uygulamaları değerlendirir ve ilham alır. Bahse konu öğrenme, planlama ve yapma bileşenleri birey, organizasyon ve belediye ya da tüm bölge için olan bileşenlerdir.

Eko-belediye ilk kez 1980 yılında Finlandiya'nın Suomussalmi Belediyesi tarafından uygulanmaya başlanmıştır; İsveç'te ise 1983 yılında kurulan ilk eko-belediye ile bu yeni modelin önemi

ortaya çıkmış ve kavram zaman içinde gelişerek bugünkü halini almıştır. “Eko-belediye 5.0” tarihi sürecini göstermek amacıyla orijinal ismine sürüm numaralarının eklenmesiyle ortaya çıkmıştır (Sustainable Sweden Association, t.y.).

Beş jenerasyon şeklinde ele alındığında ilk olarak 1980’lerde eko-belediyenin odağı belirsizdir. Ekolojik temele dayandırdığı bir konsept ile ekonomik ve sosyal gelişim denenmiş; diğer belediyelerin sürece katılımı çok düşük düzeyde olmuştur. 1990’larda çevresel konuların öneminin artmasıyla beraber ikinci jenerasyona geçilmiştir. Bu süreçte 14 belediye daha eko-belediye anlayışına katılmış, 16 belediyeye yükselen topluluk Orsa Konferansı’nda bir araya gelerek sürdürülebilirlik hedeflerini belirleyen ortak bir vizyon için çalışma kararı almışlardır. Bu doğrultuda her belediye üç yıllık eylem programını geliştireceğine ve ekolojik farkındalığı arttırmak için çalışmalar yapacağına dair söz vermiştir. Eko-belediye anlayışının diğer belediyelere de yayılması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. (Lahti ve James, 2004)

Üçüncü jenerasyonun, 55 belediye topluluğu ile 1993 ve 1998 yılları arasını kapsayacağı planlanmıştır. Bu dönemde İsveç’te Ulusal Eko-belediye Projesi ve İskandinav Eko-belediye Ağı ortaya çıkmış ve eko-belediye konseptinin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Vatandaşlar eko-belediyelerin öneminin farkına varmaya başlarken; Gündem 21 doğrultusunda yerel otoriteler, sürdürülebilir gelişme için eylem planı üretme konusunda talep almışlardır. Böylece Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri (TNS) çerçevesinde araştırma ağı büyümüştür. Eko-belediyeler TNS’nin getirdiği sistem yaklaşımı ve bu doğrultudaki kriterleri kabul etmişlerdir. TNS’nin getirdiği 4 önemli kriter ile üçüncü jenerasyon eko-belediyeler, sürdürülebilir gelişme anlayışına daha fazla önem vermişlerdir. Gerçekleştirilen faaliyetlerin rehberine uygunluğunu ölçebilmek bu sayede daha olanaklı bir hale gelmiştir (Lahti, 2014).

1995 yılında eko-belediye temsilcileri bir araya gelerek Ulusal Eko-belediyeler Birliği olan SEKOM’u kurmuşlardır. SEKOM’un kurulmasıyla 60’ın üzerindeki belediye ile dördüncü jenerasyonun başladığı kabul edilmiştir. SEKOM aracılığıyla 20 Estonya topluluğu eko-belediye kavramını benimsemiştir (Lahti ve James, 2004). Buna bağlı olarak da Sürdürülebilir İsveç Derneği’ne (SSA) bağlı Etiyopya’nın Gelişimi (için) Sürdürülebilir İsveç Derneği (SSDE) kurulmuştur. SSDE’nin amacı Etiyopya’daki eko-belediyelere yol göstermektir. Bu kuruluşlara ek olarak eko-belediye olmak isteyen topluluklara yardımcı olmak amacıyla kurulan Eko-belediye Eğitim ve Yardım Enstitüsü (IEMEA) yer almaktadır. (Sustainable Sweden Association, t.y.)

SEKOM, belediyeler için kurulmuş, gönüllü bir iş birliği sağlayan ve kâr amacı gütmeyen bir örgüttür. Amacı, uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmanın ortak stratejik sorunlarını yönetmektir. Doğanın insanlara sağlıklı ve yüksek kaliteli bir yaşam elde etmeleri için fırsat sunduğu, ekoloji temelli bir görüşe dayanır ve sürdürülebilir bir topluma doğru gelişmeyi teşvik eder. SEKOM, sürdürülebilir bir kalkınma için belediyelere öncülük edecek örnek bir model göstermektedir. Aynı zamanda bilgi paylaşımını

sağlayarak ulusal ve yerel aktörler arasında deneyimlerin aktarılmasını sağlamaktadır. 2022 yılı itibariyle 98 eko-belediye ve 6 eko bölge üyesi bulunmaktadır (SEKOM, t.y.).

Dördüncü jenerasyon ile eko-belediyelere, faaliyetlerinde sürdürülebilir konuların uygulanması için bir yönetim sistemi sağlanmıştır. Doğal Adım Sürdürülebilir İlkeler etrafında “geriye döküm” adı verilen planlama metodolojisi uygulanmıştır (Lahti, 2014). Bu metodoloji uzun vadeli projeler planlarken kullanılmaktadır. Mevcut varsayımlar ve durum ele alınarak geleceğe yönelik planlamayı içermektedir (Sustainable Sweden Association, t.y.). Buna bağlı olarak 3. ve 4. jenerasyon eko-belediyeler ile araçlar da gelişmiştir ve sürdürülebilir gelişme, belediye faaliyetlerinin günlük hayatına yayılmış, bu süreç kurumsallaşmıştır (Lahti 2014).

Beşinci jenerasyon ise 2000li yıllar ile başlamakta olup bu dönemin özelliği sürdürülebilir uygulamaları belediyeler ve daha büyük topluluklar arasında yaygınlaştırmak ve sistem yaklaşımı çerçevesinde entegrasyonu sağlamaktır (Lahti ve James, 2004). Eko-belediye konseptinin aynı zamanda Yerel Gündem 21 sürecine başlayan belediyeler için bir rehber niteliğinde ele alındığı bilinmektedir. Tüm bu süreçten Eko-belediye 5.0’ın anahtar kelimeleri şu şekilde belirlenmiştir: sistem yaklaşımı, vizyon ve itici güç, demokrasi ve katılım, yatay entegrasyon, dikey entegrasyon, süreç liderliği ve öğrenim süreci, platform inşa etme (Lahti, 2014).

1.2. Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri

Sürdürülebilirlik ilkeleri ilk kez 1990’da Karl Henrik Robert tarafından geliştirilmiş; bu kriterler zaman içerisinde sürece bağlı olarak deneyimler ve gözden geçirmeler sonucu iyileştirilse de temel mantığı aynı kalmıştır (Holmberg, 1998). Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri çevre yönetimi konusunda bilimsel bir çerçeve olarak uluslararası alanda kabul gören sürdürülebilirlik teorisidir (Upham, 2000). Bir eko-belediyenin sürdürülebilirlik ilkeleri, alınan tüm kararlara rehberlik etmeli ve buna toplumdaki tüm varlıklar dahil edilmelidir.

Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri dört ilkeyi içermekte ve bu ilkelerin uygulama türlerine yer vermektedir.

Tablo 3. Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri ve Uygulama Türleri

Sürdürülebilirlik İlkeleri	Uygulama Türleri
Toplulukların fosil yakıt bağımlılığı, kısıtlı metal ve minerallerin boşa harcanmasının ortadan kaldırılması.	Transit ve yaya odaklı gelişim; yenilenebilir enerji ile ısıtılan ve güçlendirilen gelişme; karma kullanım geliştirme, kamu, transit, alternatif yakıtlı belediye araçları; fosfor ve petrokimya gübrelerini ve herbisitleri en aza indiren organik tarım.
Topluluğun kalıcı kimyasallara ve sentetik maddelerin israfına olan bağımlılığının ortadan kaldırılması.	Toksik yapı malzemelerinin kullanımını azaltan veya ortadan kaldıran sağlıklı yapı tasarımı ve yapımı; kimyasal böcek ilaçları ve herbisitlere alternatifler kullanan peyzaj tasarımı ve park bakımı; düşük kimyasal veya kimyasal olmayan ürün kullanımını teşvik eden belediyelerin satın alma kuralları.

Toplulukların doğaya olan tahribatının (ör. toprak, su, vahşi yaşam, ormanlar, toprak, ekosistemler) ortadan kaldırılması.	Yenileri inşa etmeden önce mevcut sahalardan ve binaların iyileştirilmesi; "içten dışa" kalkınma ve altyapı politikaları oluşturmak; açık alan, orman ve habitatların korunması; azaltılmış su kullanımı ve yıkama suyunun geri dönüşümü; bitkiler tarafından kanalizasyon arıtma.
İnsan ihtiyaçlarının adil ve verimli bir şekilde karşılanması.	Çeşitli konut sakinleri için uygun fiyatlı konut; yerel temelli işletme ve yemek üretimi; atıkları kaynak olarak kullanmak; eko-endüstriyel gelişme; katılımcı topluluk planlaması ve katılımcı karar verme.

Kaynak: Lahti ve James, 2004: 9

1.2.1. Belediyeler Neden Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkelerini Kullanmalıdır?

Lahti ve James (2004), belediyelerin doğal adım sürdürülebilirlik ilkelerini kullanmasının önemini bir ağaç metaforu üzerinden açıklamaktadır. Belediye yönetiminin karmaşık bir sistem olduğunu ileri süren yazarlar, bir ağacın gövde ve dallarının o bölgedeki farklı hizmet, düzenleme ve planlama alanları olduğunu varsayarlar. Dallar ve yapraklar sayısız işlevleri ve bu alanlarda çeşitli bölümleri, kurulları, ajanslar tarafından gerçekleştirilen eylemleri işaret eder.

Örneğin, konut geliştirme politikası bir uzuv olabilir. Bu uzvun şantiye tasarımı, bina tasarımı, uygun maliyet, çevresel etki gibi farklı konut geliştirme bileşenlerini temsil eden dalları olacaktır. Bu dallar üzerinde konut geliştirme bileşenlerini etkileyen birçok yaprak, özel araç ve teknik bulunur. Lahti ve James (2004) şu soruyu sorar: bu sayısız hizmetleri, karmaşık faaliyetleri ve politikaları tek tek değiştirmek ne kadar etkili olacaktır? Aynı zamanda bu süreç ne kadar sürecektir? İşte bu soruların yanıtını ararken Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkelerinin de önemi ortaya çıkmaktadır. Hasta ağacın yapraklarına yapılacak bir müdahalenin ağacın sağlığında pek etkili olmayacağı varsayımından hareketle kökler ve gövdeden başlanması gerektiğini ortaya koyarlar.

Sürdürülebilir uygulamalara yönelik olarak bir belediyenin hizmetinin, topluluğun geneline yayılmasını sağlamak için (uzuvları, dalları ve yaprakları) en iyi çözümün kökler ve gövde seviyesinde olacağını öngörüp; bunun da ancak sürdürülebilir ilkeler sayesinde gerçekleşeceğini vurgulamaktadırlar. Bu yaklaşımı benimsemek, sürdürülebilirlik hedeflerinin, belediye yönetiminin, belediye meclisleri, kurumları ve düzenleme kurullarının her kolu ve şubesi için planlama ve karar verme süreçlerini yönlendiren bir pusula olarak kullanıldığı anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik hedefleri bu mantıkla belediye ağacının yaprakları olan sayısız politika ve uygulamaları yönlendirebilir; ana hat olarak belediye ağacının uzuvlarını, dallarını ve yapraklarını ortak bir hedefe, sürdürülebilir bir topluluğa doğru yönlendirebilir. Bu şekilde, belediye departmanları ve kurulları, ortak oyun kuralları ile ortak hedef doğrultusunda bir ekip olarak birlikte çalışabilir. Ortak bir sürdürülebilirlik hedefleri dizisinin kullanılması, bölüm politikaları ve uygulamaları arasında, tıpkı ağaç dalları ve yapraklarında olduğu gibi mücadelelerin, çatışmaların ve tartışmaların azaltılmasına da yardımcı olacaktır (Lahti ve James, 2004).

Eko-belediye, sürdürülebilir gelişmeyi politikalarının tümünde kullanmayı amaç edinmiş bir modeldir. Bu açıdan sürdürülebilir gelişmenin tüm boyutlarını önemser ve özelliklerini kapsar. Çevre yönetiminde ademi-merkeziyetçi anlayışı savunmaktadır. Bununla beraber çevre politikası yaklaşımlarından, çoğulcu bakış açısına sahip ve yerel aktörlerin önemini vurgulayan katılımcı yaklaşımı benimsemektedir. Eko-belediye modeli tanımından da anlaşılacağı üzere esnek bir modeldir. Benimsediği Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkeleri her belediyenin kolaylıkla politikalarına dahil edebileceği ilkeleri içermektedir. Aynı zamanda sistem yaklaşımını benimsemiş olması sorunların çözümünü kolaylaştırmaktadır. Sorunların çözümünde katılımcılığı desteklemesi ve bu anlayışın sadece kendi sınırları içinde değil uluslararası boyutta yer bulması için çabalaması ve deneyimlerini diğer belediyelerle paylaşması eko-belediye modelinin yönetişimi de içinde barındırdığını göstermektedir.

1.3. Eko-belediye Modelinin Diğer Sürdürülebilir Modellerden Farkı

Küreselleşmeyle beraber sürekli tüketen kentlerin kendi kendilerine yetememeye başlaması uzun vadede sorun haline gelmektedir. Kentler kuruluş amaçlarının dışına çıkarak insanların hızlı hareket etmeleri ve hızlı çalışmaları için tasarlanan yaşam alanlarına dönüşmüştür. Hızlı yaşam, insanların her şeyi tempolu bir şekilde yapmak zorunda kalmalarına yol açmıştır. Bu durum, hava kirliliğine, yoğun trafiğe, sağlıksız yaşama ve aşırı tüketime yol açmıştır. En nihayetinde bu yaşam tarzının sürdürülebilirliği tartışılmaya başlanmış ve sürdürülebilirlik iddiasında yeni kent/yönetim modelleri ortaya atılmıştır (Cittaslow Türkiye Ağı, t.y.).

Kentlerin sürdürülemez hale gelmesi alternatif yaşam tarzlarını ve daha sürdürülebilir modelleri ortaya çıkarmıştır. En yaygın sürdürülebilir modellerden biri olan yavaş kentler Dünya'nın pek çok bölgesinde uygulama alanı bulmuştur. Yavaş kent felsefesinin temelinde; "yaşam, yaşamaktan zevk alacak hızda yaşanmalıdır" anlayışı vardır. Yavaş kent hareketi alternatif bir kent yaşamının olabileceğinin göstergesidir. Yavaş kentin; geleneklerini koruyan, sosyalleşebilen, alt yapı sorunu olmayan, teknolojiyen yararlanan, yenilenebilir enerji kullanan bir kent olma gibi hedefleri vardır. Çıkış noktasına baktığımızda 1999 yılında Greve in Chianti'nin eski belediye başkanı Paolo Saturnini tarafından amacı kentin yaşam kalitesini yükseltmek olan yavaş kent hareketi ortaya atılmıştır ve fikir kısa sürede yayılmayı başarmıştır (Cittaslow Türkiye Ağı, t.y.). Yavaş kent hareketine katılmak için gerekli kriterlerin ilki kentin 50.000'den az nüfusa sahip olması ve yavaş kent felsefesini benimsemiş olmasıdır. Cittaslow Uluslararası Birlik tarafından 7 başlık ve 70 kriter belirlenmiştir. Birliğe üye olarak yavaş kent olma hakkını elde edebilmek için kriterlerin değerlendirilmesi doğrultusunda en az 50 puan almış olmak gerekmektedir (Ünal ve Zavalı, 2016). Yavaş kent ile eko-belediye karşılaştırıldığında iki önemli farklılık ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, yavaş kent olabilmek için belli bir nüfusun altında olma kriteri varken, eko-belediye anlayışında her belediyenin kendine göre bu anlayışa entegre olabileceği savunulduğundan nüfus büyüklüğünün önemi yoktur. İkinci olarak, yavaş kent anlayışı

içinde o yöreye ait geleneklerin korunması, kent içinde süpermarketlere izin verilmemesi gibi spesifik beklentilere yer verilmesidir.

Yavaş kentlerden farklı olarak öne çıkan bir diğer sürdürülebilir model de eko kentlerdir. Eko kent, sürdürülebilir bir dünya için; nüfusun kontrol altına alındığı, doğal çevrenin korunarak kirliliğin en az düzeye indirildiği bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelde insanın doğal dengeyi bozmadan ihtiyaçlarını en elverişli şekilde karşılamasını amaçlamaktadır. Bu modelin amacı; olabilecek en uygun düzeyde olması koşulu ile çevreye zarar vermeden çevreden yararlanabilmektir. Eko-kent modelinin hedefleri, kentin çevreye olan baskısının azaltılması, temiz enerji kaynaklarının tüketilmesi, minimum seviyede atık üretimi, geri dönüşümü mümkün olan malzeme kullanımı, ekolojik ayak izinin en düşük seviyeye indirilmesi şeklinde sıralanmaktadır (Çetinkaya, 2013). Eko-kent ile eko belediye modeli arasında benzerlikler mevcuttur. Ancak eko-kent bir kent modeli iken, eko-belediyeler daha çok sürdürülebilir topluluklar için bir yönetim modeli ve yol haritasıdır. Bu açıdan eko-kentler yeni kurulan kentler için bir model olarak kabul edilirken, eko-belediye anlayışında mevcut kentlere entegre olan bir yönetim anlayışı mevcuttur. Ayrıca eko-kent incelendiğinde, ekolojik sürdürülebilirliğin ön plana çıktığı sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin geri planda kaldığı görülmektedir.

Sürdürülebilir modeller arasında ele alınabilecek diğer bir model de kompakt kentlerdir. Kompakt kent modeli yaygın kentleşme sürecine alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Kaynakların aşırı tüketimine ve doğal çevrenin bozulmasına karşı kenti doğal peyzaj ile bütünleştirmeyi, otomobil kullanımını en aza indirmeyi, kaynakları verimli kullanmayı ve kentin kimliğini açığa çıkarmayı amaçlar (Mikaili ve Memlük, 2008). OECD (2012), Tartışmalı bir kavram olan kompakt kenti üç temel özelliği üzerinden tanımlamaktadır. Bunlar: “yoğun ve yakın gelişim modelleri”, “toplu ulaşım sistemleriyle bağlantılı kentsel alanlar” ve “yerel hizmetlere ve işlere erişebilirlik”tir. Kompakt kentler eko-belediyelerden farklı olarak sürdürülebilirliği daha çok fiziksel açıdan ele almış ve ekolojik sürdürülebilirliği öne çıkarmıştır.

Eko-belediye modeli, eko-kent, yavaş kent ve kompakt kent gibi sürdürülebilir modellerle benzerlik gösterse de bu modellerden önemli farklılıkları bulunmaktadır. Karşılaştırma sonucunda eko-belediye modelinin bu üç modele göre sürdürülebilir gelişmeye daha geniş yer verdiği ve daha az spesifik ilkelere bağlı olduğu bu nedenle uygulama sürecinde daha esnek davranılabileceği söylenebilir.

2. GÜNDEM 21 VE ULUSAL MEVZUAT ÜZERİNDEN EKO-BELEDİYE ANALİZİ

2.1. Gündem 21

1992 yılında Rio de Janeiro’da BM’ye üye 178 ülkenin katılımı ile gerçekleşen Birleşmiş Milletler Rio de Janeiro Çevre ve Gelişme Konferansı’nda doğal kaynak tüketimi, çevre kirlilik durumu ve ekonomik gelişme üzerinde durulmuş ve bu kapsamda beş konuda uzlaşıya varılmıştır. Uzlaşı

konularından biri de Gündem 21'dir (Karacan, 2012; Alada vd., 1993). Gündem 21, sosyal ve ekonomik gelişmeyi amaçlayan bir eylem planıdır. 21. Yüzyılda ulusal, küresel, bölgesel ve yerel sürdürülebilir gelişmeyi gerçekleştirmeye yönelik uygulanabilir somut adımlar içermektedir (Karacan, 2012). Uzun vadeli işlevsel hedefleri kapsayan başarı izlemesini programına dahil eden bir sürdürülebilir gelişme stratejisidir (Janicke ve Jörgens, 2006). Gündem 21 dahilindeki yerel yönetimler, sürdürülebilir gelişme açısından önemli bir yere sahiptir. Rio de Janeiro Çevre ve Gelişme Konferansı'nda kabul edilen belge ile yerel yönetimlere, vatandaşlara danışarak birlikte Yerel Gündem 21 planlarını oluşturma sorumluluğu yüklenmiştir (Karacan, 2012). Bu açıdan bakıldığında Gündem 21, çevresel ve ekonomik sorunlara karşı stratejik bir yönetim yaklaşımını benimsemektedir. Gündem 21'in öne sürdüğü yönetim modelinin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Janicke ve Jörgens, 2006):

- Stratejik yaklaşım: Uzun vadeli, ortak, geniş tabanlı bir strateji oluşturmak.
- Entegrasyon: Çevresel kaygıların özellikle de çevre ve gelişmenin diğer politikalarla, sektörlerle bütünleşmesini sağlamak.
- Katılım: Sivil toplum örgütlerinin ve halkın yaygın katılımını sağlamak.
- İş birliği: Çevre ile ilgili karar alma ve uygulama süreçlerinde özel sektör ve devletin iş birliği içinde olmasını sağlamak.
- İzleme: Çeşitli raporlama teknikleri altında başarı takibi yapabilmeyi sağlamak.

Gündem 21'de uluslararası ve ulusal eşitsizliklere, hastalıklara, yoksulluğa, ekosistemdeki bozulmalara dikkat çekilmiştir. Bunlara karşılık çözüm olarak; yaşam standartlarının yükseltilerek temel ihtiyaçların karşılanması, ekosistemin korunması ve yönetiminin daha güvenli olmasını sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme taşınmıştır. Gündem 21 hem günümüzdeki sorunlarla mücadele etmeyi hem de gelecek yıllardaki tehlikelere karşı önlemler alınması gerektiğini vurgulamıştır. Gündem 21'in başarılı uygulanmasında, ilk olarak hükümetlerin sorumluluğu olduğu belirtilmekle beraber sürece, halkın ve diğer aktörlerin etkin bir şekilde katılımı ile başarıya ulaşılabileceği vurgulanmıştır. Gündem 21'in temel yaklaşımına, merkezi ve yerel yönetimler açısından bakıldığında yönetim ilişkisinde "yerinden yönetim" anlayışının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Halkın ve diğer aktörlerin yönetime etkin bir şekilde katılımı Gündem 21'in öncelikli hedefleri arasındadır. Gündem 21'in tüm alanlarda yetkililerce kullanılabilmesi için tüm sosyal grupların istekli bir şekilde sürece dahil olması gerekmektedir. Sürdürülebilir gelişmede istenilen amaca ulaşılabilmenin ön şartlarından biri de geniş tabanlı bir halk katılımıdır. Ayrıca tüm programlara yönelik finansman politikalarının belirlenmesi, yeni kaynakların yaratılması, teknik ve ekonomik araçların geliştirilmesi Gündem 21'in önemsedığı konular arasındadır (Emrealp, 2005; Orhan, 2014).

Gündem 21'in esas özellikleri şöyle belirtilebilir (Mutlu, 2008):

- Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin yaşama aktarılmasına yönelik bir eylem planıdır.

- İnsanların daha iyi bir hayat yaşamasını, gereksinimlerinin karşılanmasının ve eko-sistemin zarar görmeden yönetilmesini hedeflemektedir.
- Gündem 21 günümüzdeki problemlerle mücadele ederken gelecekte oluşabilecek tehlikelere karşı önlemler almayı içermektedir.

Toplamda 40 bölüm içeren Gündem 21, üç ana bölüm etrafında şekillenmiştir. Katılımcı yaklaşımın tüm bölümler üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Emrealp, 2005). Gündem 21'in insan müdahaleleri sebebiyle oluşan çevresel problemlerin tüm alanları kapsadığı görülmektedir. Gündem 21 bu başlıkların gerçekleşmesinde hangilerinin ulusal, küresel ve yerel olması gerektiğini ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Bu sayede her düzeyin sorumluluğu belirlenmiş ve uygulama araçları gösterilmiştir (Mengi ve Algan, 2003).

2.2. Yerel Gündem 21

Yerel Gündem 21 (YG 21), topluluktaki her paydaşın çevre ile ilgili çalışmalara katılmak ve ortak hedeflere ulaşmak için kendi yollarını bulmakla sorumlu olduğunu belirtmektedir. Vatandaşların çalışmalara dahil edilmesi ve fikirlerinin alınması önemlidir; çünkü deneyimler insanların içinde buldukları ve etkiledikleri durumlarla daha fazla ilgilendiklerini göstermektedir (Swedish National Board of Housing, Building and Planning and Swedish National Committee on Agenda 21 and Habitat, 2001).

YG 21'in sürdürülebilir gelişme için izlemesi gereken stratejik önerileri şu şekildedir (Mengi ve Algan, 2003):

Ortaklıklar: Eylem planının ilk adımı Topluluk Vizyonunu belirlemek için yerel halk, kurumsal ortaklar ve ilgili gruplardan oluşan ortaklıkların kurulması ile bir eylem planının hazırlanması olmalıdır. Böylece hizmet veren ile hizmet alan arasında kurumsal bir iş birliği sağlanmış olacaktır.

Topluluğa Dayalı Konu Analizi: Ortaklığın sağlanması sonrasında, yerelde çözülmesi öncelikli konuların öncelikli olarak ele alınıp çözüm önerilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu esnada yerel halkın yöre koşullarına dair bilgi ve deneyimlerinden faydalanılabilmektedir.

Eylem Planlama: Bu sürecin temel bileşenleri şöyle sıralanabilir; Eylem Amaçları, Hedefler ve Ateşleme Noktaları, Eylem Stratejileri ve Anlaşmaları. Eylem amaçları yerel topluluğun vizyonunu oluşturmada önemli bir faktördür. Topluluğun belirli konulara yoğunlaşabilmesi ve öncelikli kaynak aktarımına karar verebilmesini sağlayacaktır. Hedefler ve ateşleme noktaları ise hedeflenen uygulamalara ya da gelecekteki koşullara yanıt verebilecek belli eylemler için sorumluluk altına girilmesidir. Son olarak Eylem Stratejileri ve Anlaşmalarında ise bir anlaşmaya varılarak yapılacak planlarda değişik çıkar gruplarının ortaklaşa çalışmasını ifade etmektedir. Planlarda zaman kıstası ve yükümlülükler yer almaktadır. Belirli zaman içinde gerçekleşecek hedeflerin ölçülebilir yükümlülükler içermesi önemlidir.

Uygulama ve İzleme: Eylem planlarının ortaklığa dayalı oluşu kurumsal açıdan yeni düzenlemeleri de beraberinde getirebilir. Yerel yönetimler bu nedenle ortaklık anlayışını destekleyici iç düzenlemeleri kurumsal hale getirmeli, dış proje ve hizmetleri de resmileştirmelidir. İzleme de uygulama sırasında gerçekleştirilmeli sonraya bırakılmamalıdır. Eylem stratejilerinin değerlendirilmesi, izleme aşamasında kaydedilen veriler sayesinde gerçekleştirilecektir.

Değerlendirme ve Geri Besleme: Eylem planının istenilen şekilde ilerleyebilmesi için tüm katılımcıların sorumlulukları belli olmalıdır. Bu sayede planda değişiklik yapılacağı zaman karar vermek kolaylaşacaktır. Aynı zamanda plan üzerinde değerlendirme yapabilmeyi sağlayacaktır. Tüm ilgililere bilgi akışı sağlanması ile taraflar kendi eylem ve planlarını düzenleyebilmektedirler. Değerlendirmelerin sonuçları diğer süreçlere de katkıda bulunmaktadır.

Bu stratejik bakış ışığında Yerel Gündem 21 çerçevesinde, her belediyenin kendi koşullarına uygun, ihtiyaç ve önceliklerine göre geliştireceği, yöntemler ile süreci yönetmesi beklenmektedir (Mengi ve Algan, 2003). Bu yaklaşım eko-belediye uygulamasındaki her belediyenin kendi şartları doğrultusunda bir yol izleyerek kendine özgü bir sistem geliştireceği düşüncesi ile bağdaşmaktadır. Eko-belediye anlayışının yaratıcılarından Lahti'nin (2014) de belirttiği üzere, eko-belediye konseptinin aynı zamanda Yerel Gündem 21 sürecine başlayan belediyeler için bir rehber niteliği taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin, halkın en yakın olduğu yönetim birimi olması açısından sürdürülebilir gelişme hedeflerini gerçekleştirebilme konusunda etkili olabileceği söylenebilir. Bu açıdan Yerel Gündem 21, sürdürülebilir gelişmenin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla yerel yönetimlere bazı sorumluluklar yüklemektedir. Buna göre yerel yönetimlerin; halkın eğitilmesi, harekete geçirilmesi ve halktan gelen taleplere cevap verebilmesi gerekmektedir (Orhan, 2014). Katılım açısından kent konseyleri ve benzeri çalışma grupları önemlidir. Örgütlü veya örgütsüz her kesimden temsil sağlanmalıdır. Bu grupların sınırlar içindeki ihtiyaçları ve özellikleri yansıtabilmesi beklenir. YG 21 ile her kesimden grupların veya bireylerin aralarında iş birliği sağlamalıdır. YG 21'in ana teması sürdürülebilir gelişmedir. Yörede yaşayanlar tarafından bu kavramın benimsenmesi ve uygulanması için eğitim çalışmalarının yapılması önemlidir. Aynı zamanda toplumsal bir uzlaşının sağlanması için yönetişimin işlerlik kazanması ve buna uygun mekanizmaların yaratılması gerektiği öngörülmektedir. Bu iki süreç sonrasında yerel eylem planının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir (Mengi ve Algan, 2003).

Türkiye'de 1997 yılında başlayan Yerel Gündem 21 uygulamaları yerini kent konseylerine bırakmıştır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Kent konseyi şu şekilde tanımlanmaktadır: "kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır". Tanımlamadan da görüldüğü üzere eko-belediyeyi tanımlayan ilkelerden "demokrasi ve katılım" ve

“sürdürülebilirlik ilkeleri” ile yakından ilişkilidir. Ancak Ökmen ve Görmez’in (2009) belirttiği üzere Yerel Gündem 21’in ön gördüğü yönetim modeli Türkiye’de sınırlı düzeyde uygulama alanı bulmuştur. Özellikle “katılım” ve “STK” özelinde istenilen seviyede gerçekleştirilememiştir. Bu durumun arkasında yönetsel ve politik kültürün etkisinin olduğu bilinmektedir.

Rio’da gerçekleştirilen konferansta İskandinavya Eko-belediyeleri Yerel Gündem 21 kararlarına katkı sağlamışlardır (Lahti ve Sarah, 2004). YG 21 incelendiğinde hazırlanma ve uygulanma sürecindeki aşamaların, eko-belediye gelişim aşamaları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ayrıca hem YG 21’in hem de eko-belediye anlayışının temelinde sürdürülebilir gelişme olması ortak bir anlayışı benimsediklerini göstermektedir. Yönetişim açısından eko-belediye olma şartlarına baktığımızda “topluluk demokrasi ve katılımcılığı teşvik etmelidir” şartı ile YG 21’in yönetim anlayışı birbiriyle benzeşmektedir.

Eko-belediye modeli açısından bakıldığında, Doğal Adım Sürdürülebilir İlkelerinin eko-belediye anlayışının altyapısını oluşturduğunu söylenebilir. Lahti; Kanada, ABD, Etiyopya, Kenya ve Japonya gibi ülkelerde eko-belediye modeli konusunda konferanslar ve eğitim seminerleri gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar Rio’da Çevre ve Gelişme Konferansı’na sunulmuştur ve yerel yönetimlerin sürdürülebilir gelişme planı olarak bilinen Yerel Gündem 21’in hazırlanmasında dikkate alınmıştır (Lahti’den, 2012 aktaran Bostancı ve Albayrak, 2016). Bu açıdan eko-belediye anlayışının Gündem 21 sürecinde etkisi olduğu gözlemlenmektedir.

Ayrıca 2019 yılında Avrupa Yeşil Mutabakatının kabul edilmesiyle yeşil ve döngüsel ekonomiye vurgu yapılmıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2050 yılına kadar kaynak kullanımının sürdürülebilirliğini ve sera gazı emisyonunu azaltmayı amaçlamaktadır. Yeşil ekonomiye geçiş planı kaynakların verimliliğini sağlamak ve adil rekabetçi bir ekonominin de yolunu açmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de de Avrupa Yeşil Mutabakat Eylem Planı oluşturulmuştur (Dağdeviren ve Yaylı, 2022). Eko-belediye anlayışının temelinde sürdürülebilir ilkeleri benimsemesi düşünüldüğünde Avrupa Yeşil Mutabakatının yeşil ve döngüsel ekonomi anlayışı ile uzlaşabileceği bu açıdan Avrupa Yeşil Mutabakat Eylem Planı hazırlayan Türkiye’deki belediyelerin de eko-belediye modelini entegre etmesi noktasında avantaj sağlayacağı söylenebilir.

2.3. 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun İlgili Maddelerinin Eko-belediye Açısından İncelenmesi

Türkiye 2004 ve 2005 yıllarında yapılan reformla yerel yönetimler alanında öncelikle AB kriterleri olmak üzere, uluslararası standartları yakalamaya çalışmıştır. Belediyelerin görev ve yetkileri doğrultusunda eko-belediye modelinin uygunluğunu incelemek adına 5393 sayılı Kanun’un 14, 15, 54,56, 73, 73, 76 ve 77. Maddeleri öne çıkmaktadır.

Kanununun 14. maddesinde belediyeye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla pek çok görev ve sorumluluğun verildiği görülmektedir. Kentlerde yaşayan vatandaşların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşayabilmeleri için imar planlama, kanalizasyon, ulaşım, temizlik ve katı atık gibi birçok alanda hizmet sağlamakla yetkilendirilmişlerdir (Mengi ve Yıldız, 2017). Bu açıdan hem ekolojik hem ekonomik hem de sosyal sürdürülebilirliğin 5393 sayılı Kanun'da ele alındığı, bir belediyenin eko-belediye olmak için yapması gereken birçok görevin zaten mevzuatta yer aldığı söylenebilir. Eko-belediye olmak için yerine getirilmesi gereken temel görevlerin belediyelerin hizmet alanı içinde yer alması bir yana subsidiarite ilkesi gereğince hizmetin vatandaşa en yakın birimce sunulması ve dezavantajlı gruplara özel hizmet anlayışına da yer verilmesi açısından mevzuat eko-belediye anlayışıyla örtüşmektedir.

Madde 15- Belediyenin yetkileri ve imtiyazları şunlardır:

a. Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.

e. Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek.

f. Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.

o) Gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını, sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliği oluşmaması için gereken tedbirleri almak.

Belediyenin yetkileri ve imtiyazlarını düzenleyen Madde 15 incelediğinde, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama noktasında Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkelerinden, ihtiyaçların adil ve verimli karşılanması ilkesi ile uyumlu olduğu söylenebilir. Önemli bir değer olan suyun kullanımını kontrol etmesi, insanların yaşam standartlarını etkileyecek ulaşım araçlarına yer vermesi ve çevre kirliliğinin oluşmaması için önlemler alması Türkiye'de belediyelerin eko-belediye anlayışı içinde yer alabileceğini göstermektedir.

Madde 54- Belediyelerin denetimi; faaliyet ve işlemlerde hataların önlenmesine yardımcı olmak, çalışanların ve belediye teşkilâtının gelişmesine, yönetim ve kontrol sistemlerinin geçerli, güvenilir ve tutarlı duruma gelmesine rehberlik etmek amacıyla; hizmetlerin süreç ve sonuçlarını mevzuata, önceden belirlenmiş amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine ve kalite standartlarına göre tarafsız olarak analiz etmek, karşılaştırmak ve ölçmek; kanıtlara dayalı olarak değerlendirmek, elde edilen sonuçları rapor hâline getirerek ilgililere duyurmaktır.

Madde 56- Belediye başkanı, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 41 inci maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen biçimde; stratejik plân ve performans programına göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleştirme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan

faaliyet raporunu hazırlar. Faaliyet raporunda, bağlı kuruluş ve işletmeler ile belediye ortaklıklarına ilişkin söz konusu bilgi ve değerlendirmelere de yer verilir.

Kanunun 54. ve 56. maddelerine bakıldığında eko-belediye anlayışının “deneyimlerden ders çıkarmak” ve “sonuçları paylaşmak” yaklaşımlarını içerdiği görülebilir. Sürekli gelişimi ve şeffaf denetimi savunan eko-belediye anlayışı ile 54 ve 56. Maddelerin paralellik gösterdiği açıktır.

Kanun’un 73. Maddesi’nin eko-belediye anlayışının önemli bir parçası olan sürdürülebilirliğe hizmet ettiği görülmektedir. Tarihi dokuların bir sonraki kuşaklara aktarılması sosyal sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Madde-74 Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya birkaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır.

Ancak belediyenin yetki kısmında merkezden izin alacak olması yerelde demokratik katılımı savunan eko-belediye anlayışı ile çelişmektedir.

Madde 74- Belediye, belediye meclisinin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası teşekkül ve organizasyonlara, kurucu üye veya üye olabilir. Belediye bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahalli idarelerle ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilir veya kardeş kent ilişkisi kurabilir.

Eko-belediye; ulusal, bölgesel, uluslararası düzeyde iş birliğine önem vermektedir. Birlikte öğrenmek ve deneyimleri paylaşmak aynı zamanda eko-belediye anlayışını yaymak düşüncesi ile hareket eden bu anlayış yönetişim öncelikli bir yapılanmayı da ortaya koymaktadır. Bu açıdan baktığımızda 74. madde, eko-belediye anlayışının önemli dinamiklerinden biri olan yönetişime olanak sağlamaktadır. Ancak bunun için merkezi otoriteden izin alınması eko-belediye anlayışının uygulanmasında süreci etkileyebilecek bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eko-belediyenin sürdürülebilir gelişmeye hizmet ettiği düşünüldüğünde Belediye Kanunu’nun 76. maddesi eko-belediye anlayışı ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca adalet önem veren bu sistem belediyenin şeffaf ve hesap verebilir olmasını önemsemektedir. Eko-belediyeyi tanımlayan ilkelere baktığımızda demokrasi ve katılımcılığın önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu açıdan 76. madde de yer alan Kent Konseylerinin oluşturulması ve katılımcılığın artırılması eko-belediye anlayışı açısından olumlu bir gelişme olsa da kent konseyinin çalışma ve usul esaslarının merkezi yönetim tarafından belirlenecek olması eko-belediye anlayışı içinde yer almamaktadır. Mengi ve Yıldız (2017) eko-belediyeciliğin katılım boyutunu Türkiye açısından şöyle değerlendirmektedir; katılıma yönelik yasada yer alan belediye meclis toplantılarının halka açılması, belediye hizmetlerine gönüllü katılımın yer verilmesi, belediyenin farklı konularda kamuoyu yoklaması yapabilmesi, katılımın etkin bir biçimde

gerçekleşmesine yetmemektedir. Aynı zamanda kent konseylerinin bağlayıcılığının olmaması, oluşum biçimleri ve kendi yerel kaynaklarının olmayışı katılımı zorlaştırmaktadır.

Kanunun 77. Maddesi'nde yer alan sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetlerin tamamı sosyal sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Kanunun aynı maddede katılımcılığı ve dayanışmayı ele alması da eko-belediye anlayışı ile doğrudan ilişkilendirilebilir.

Yukarıda yer alan maddeler ve açıklamalar dikkate alındığında yasal süreçte belediyelerin eko-belediye olmasını destekleyen birçok unsur yer almakla birlikte eko-belediye olmak açısından bu unsurlar yetersizdir. Eko-belediye olabilmek için öncelikle belediye meclis onayı ile bu kararın kesinleştirilmesi gerekmekte ve belediyenin istisnasız her politikasında bu anlayış yer almaktadır. Aynı zamanda belediye, diğer eko-belediyeler ile iş birliği içinde olmalı, yerel demokrasi ön planda tutulmalı ve katılımcılık desteklenmelidir. Eko-belediye anlayışı içinde yer alan sürdürülebilir gelişme anlayışı tüm politika ve uygulamalara dahil edilmelidir. Türkiye'de merkezi yönetimin bazı görevler üzerindeki idari vesayetinin eko-belediye anlayışı ile çeliştiği söylenebilir.

2.4. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun İlgili Maddelerinin Eko-belediye Açısından İncelenmesi

Türkiye'de metropoliten alan yönetimi için özel çıkarılan 5216 sayılı Kanun'un 7. Maddesi h bendine göre büyükşehir belediyelerinin "coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurmak" görevi eko-belediye yaklaşımının öğrenme, deneyimleme ve paylaşma süreci düşünüldüğünde verileri birleştirme ve analiz etmede önemli bir rol oynayacağı için eko-belediye anlayışı ile uyumludur. Eko-belediye yönetim anlayışının temelinde sürdürülebilir gelişme kavramının yer aldığı düşünüldüğünde Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesinin (i) bendinde yer alan görevlerin sürdürülebilir gelişme ilkesine uygun olarak yapılmasının emredilmesi ve bu görevlerin çevresel iyileştirme ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulduğunda adı geçen düzenlemenin de eko-belediye anlayışı ile örtüştüğü görülmektedir. Yine 7. maddenin (n), (o) ve (v) bendine göre, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçların sağlanması için yapılan çalışmalar ve tarihi dokuların sonraki kuşaklara aktarılmasını hedefleyen çalışmalara bakıldığında sürdürülebilirliğin önemsendiği hem bu çerçevede hem de sosyal adaletin sağlanması açısından anılan bendlerin de eko- belediye anlayışı ile ilgili olduğu görülmektedir.

3. SONUÇ

Eko-belediye modeli sürdürülebilir gelişmeyi temel alan, bu doğrultuda Doğal Adım Sürdürülebilirlik İlkelerini benimseyen, 1980 yılında Finlandiya'da ortaya çıkmış ancak büyük oranda gelişimini İsveç'teki eko-belediyeler sayesinde tamamlamış bir modeldir. Eko-belediye modeli içinde önemli bir yere sahip olan katılımcılık ve iş birliği anlayışı, yönetimi de beraberinde getirmiştir. Uluslararası mevzuat incelendiğinde sürdürülebilir gelişmenin desteklendiği görülmekte, bu yüzden

eko-belediye modelinin birçok belediye tarafından tercih edilmesi kolaylaşmaktadır. Özellikle modelin çalışmalarının 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı içinde yer alan Yerel Gündem 21 Planı'nın hazırlanmasında dikkate alınmış olması, eko-belediye modelinin yaygınlaşması açısından önemlidir. Modelin öncülerinden Lahti'nin (2014) de belirttiği üzere model Yerel Gündem 21'lerini oluşturacak belediyeler için rehber niteliğindedir. Türkiye'de uygulanan YG 21 Projesinin, Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından dünyadaki en başarılı örnekler arasında gösterilmiş olması eko-belediye modelinin de bu projeyi uygulayan belediyelerce zorlanmadan entegre edilebileceğini göstermektedir.

Türkiye'deki 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun ilgili maddeleri incelendiğinde, eko-belediye olmaya uygun, çevreye yönelik maddelerin bulunduğu görülse de eko-belediye uygulamasının Türkiye'deki belediyecilik anlayışı ile ne kadar uyumlu olduğu konusunda; katılımcılık, belediyelerin görev ve yetkileri gibi birçok değişkenin ele alınmasının yeterli olup olmayacağı tartışmalıdır. Belediye yönetimi yerinden yönetim ilkesine dayanan bir kamu tüzel kişiliği olarak devlet yönetiminin bir parçası olduğundan merkezi yönetim ile ilişkisi de değerlendirmeye alınmalıdır. 2000'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen yerleşme çabalarına rağmen Türkiye'de hala güçlü bir merkezi yönetim geleneği mevcuttur. Bu durum belediyelerin yetki ve görevlerini sınırlandırmaktadır. Türkiye'de yasal mevzuat ile belediyelere, çevre koruma ve geliştirme konusunda önemli yetki ve görevlere yer verilmişse de; uygulamada bu yetkilerin kullanılması ve görevlerin yerine getirilmesi konusunda sorunlar yaşandığı bilinmektedir.

Sürdürülebilir gelişmenin sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutları düşünüldüğünde, Türkiye'deki mevzuatta daha çok ekolojik boyuta yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişmenin ekonomik ve sosyal boyutunun ekolojik boyuta göre geri planda kaldığı; eko-belediye modelinin uygulanması ile sürdürülebilir gelişmenin diğer boyutlarının da ön plana çıkacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alada, A., Gürpınar, E. Ve Budak S. (1993). Rio Konferansı üzerine düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(0), 117-139.
- Belediye Kanunu (2005). T. C. Resmî Gazete. (25874, 13 Temmuz 2005).
- Bostancı, S. ve Albayrak, A. (2016). The Role of Eco-Municipalitiesin Climate Change for a Sustainable Future. W. Ganpat ve W. Isaac (Ed.). *Environmental Sustainability and Climate Change Adaptation Strategies* içinde (213-231). Hershey: IGI Global.
- Büyük Şehir Belediye Kanunu (2004). T.C. Resmî Gazete. (25531 23. Temmuz 2004).
- Cittaslow Türkiye Ağı, (t.y). Cittaslow Hareketi. 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://cittaslowturkiye.org/> adresinden erişildi.
- Çetinkaya, Ç. (2013). Eko-kentler: Kent ve doğa ilişkisinde yeni bir sistem tasarımı. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 12-16.
- Dağdeviren ve Yaylı (2022). Yeşil kent ekonomisi ve sakin şehirlerde uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5 (1), 59-73.

- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 uygulamalarına yönelik kolaylaştırıcı bilgiler elkitabı*. İstanbul: IULA-EMMA Yayım.
- Hempel, L. C. (1999). Conceptual and Analytical Challenges in Building Sustainable Communities. In D. A. Mazmanian & M. E. Kraft (Eds.), *Toward Sustainable Communities: Transition and Transformations in Environmental Policy* içinde (43–74). London: The MIT Press.
- Holmberg, J. (1998). Backcasting: A Natural Step in Operationalising Sustainable Development. *The Journal of Corporate Strategy Environment and Practice*, 28 (Autumn): 30-51.
- Janicke, M. and Jörgens, H. (2006). New Approaches to Environmental Governance. M. Janicke ve K. Jacob (Ed.). *Environmental Governance in Global Perspective* içinde (167-209). Berlin: Triggeragent.
- Karacan, A., R. (2013). *Çevre ekonomisi ve politikası*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Lahti, T. (2014). *My journey with the ecomunicipalities*. Karlstad: Campus ReDesign.
- Lahti, T. and James, S. (2004). *The natural step for communities how cities and towns can change to sustainable practices*. Gobriola: New Society Publishers.
- Lahti, T. and James, S. (2005). The Eco-municipality Model for Sustainable Community Change. 1 Nisan 2021 tarihinde <http://wisconsinplanners.org> adresinden erişildi.
- Mengi, A. ve Algan N. (2003). *Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mengi, A. ve Yıldız, M. S. G. (2017). Eko-Kent İçin Yeni Bir Belediyecilik Anlayışı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. M. Güler ve A. M. Turan (Ed.). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar* içinde (483-492). İstanbul: Ofset Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Mikaeili, M. ve Memlük, Y. (2013). Ekoloji ve çevre açısından kompakt kent kavramı ve uygulama örnekleri. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(2), 37-50.
- Mutlu, A. (2008). *Ekoloji ve yönetim toplumsal ekoloji ve sürdürülebilir gelişmenin karşılaştırılması*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Norbeck, M (t.y). Ruskola. 20. Mart 2019 tarihinde <http://www.ekoby.org/cs/ru.pdf> adresinden erişildi.
- OECD, (2012). *Compact city policies a comparative assessment*. OECD Green Growth Studies, OECD Publishing.
- Orhan, G. (2014). *Türkiye’de yerel yönetimler ve çevre*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Ökmen, M ve Görmez, K. (2009). Türkiye’de Yerel Gündem 21 ve yerel yönetim uygulamaları, K.Görmez, M.Ökmen (Ed). *Yerel yönetimlerin güncel sorunları* içinde 109-128), İstanbul: Beta Yayınları.
- SEKOM, (t.y.). Sveriges Ekokommuner 01. Nisan 2022 tarihinde <http://www.sekom.se/In-English> adresinden erişildi.
- Silberstein, J. (2010). Expanding prosperity by becoming an eco-municipality. *Business and Society Review*, 115(4), 467–475.
- Sustainable Sweden Association, (t.y). Our Partners. 02. Nisan 2022 tarihinde https://www.sustainablesweden.org/?page_id=120&lang=en adresinden erişilmiştir.
- Sustainable Sweden Association, (t.y.). The principles that define an Eco-municipality. 05 Mayıs 2018 tarihinde http://www.sustainablesweden.org/?page_id=493&lang=fr adresinden erişildi.

- Sustainable Sweden Association, (t.y.). What is an Eco-municipality 5.0. 01 Nisan 2022 tarihinde http://www.sustainablesweden.org/?page_id=432&lang=en adresinden erişildi.
- Swedish National Board of Housing, Building and Planning and Swedish National Committee on Agenda 21 and Habitat. (2001). *Swedish Municipalities and the Sustainable Development of Towns, Cities and Communities*. Karlskrona: Boverket Publikationsservice.
- Şen, H., Kaya, A., Alpaslan, A. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 29(107), 1-47.
- The Natural Step Germany, (t.y.). About Eco-Municipalities. 2 Haziran 2022 tarihinde <https://www.thenaturalstep.de/about/ecomunicipalities-case-study/> adresinden erişildi.
- Turgut, N. (2001). *Çevre hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Upham, P. (2000). An assessment of The Natural Step theory of sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 1(8), 445-454.
- Ünal M. ve Zavalı S. (2016). Küreselleşme karşıtı bir hareket: Yavaş hareketi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 889-912.
- Yurdakul. S. (2018) Silo mantığı verimsizliği ve riskleri artırıyor. 01. Nisan 2022 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/silo-mantigi-verimsizligi-ve-riskleri-artiriyor/410549> adresinden erişildi.